

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

MODERN PROBLEMS OF REGIONAL DEVELOPMENT

УДК 621(477)

ЗОВНІШНІЙ БОРГ УКРАЇНИ: АНАЛІЗ ДИНАМИКИ І СТРУКТУРИ, МЕТОДИ УПРАВЛІННЯ

Т.В Аверіхіна

Одеський національний політехнічний університет

В.Ю. Коломієць

Одеський національний політехнічний університет

Аверіхіна Т.В., Коломієць В.Ю. Зовнішній борг України: аналіз динаміки і структури, методи управління

В даній статті зроблено аналіз зовнішнього боргу України та його структури за останні 7 років. Було визначено боргоутворювальні фактори в Україні. Наведені ефективні механізми управління та обслуговування державного боргу.

Ключові слова: зовнішній борг України, динаміка зовнішнього боргу, управління зовнішнім боргом, державні фінанси, боргоутворювальні фактори.

Аверихина Т.В., Коломиец В.Ю. Внешний долг Украины: анализ динамики и структуры, методы управления

В данной статье сделан анализ внешнего долга Украины и его структуры за последние 7 лет. Было определено долгообразовательные факторы в Украине. Приведены эффективные механизмы управления и обслуживания государственного долга.

Ключевые слова: внешний долг Украины, динамика внешнего долга, управления внешним долгом, государственные финансы, долгообразовательные факторы.

Averikhina T.V., Kolomiets V.O. External debt of Ukraine: analysis of dynamics and structure, methods for managing

There are an analysis of external debt of Ukraine and its structure in the last 7 years in this article. There were determined the factors that create a debt in Ukraine. There are listed the effective mechanisms of management and servicing of external debt.

Keywords: the external debt of Ukraine, the dynamics of external debt, external debt management, public finance, debt forming factors.

Метою кожної держави є найефективніше використання своїх фінансових ресурсів, активізація підприємницької діяльності, залучення додаткового капіталу, що є передумовою виникнення державного боргу. Проблема України - це невміння використовувати залучені кошти, що призводить до зростання державного боргу. Тому величина зовнішнього боргу та вплив його на економіку значною мірою залежить від ефективності механізму управління та обслуговування державного боргу.

Аналіз останніх досліджень та публікацій та невіршених раніше частин проблеми

Серед останніх наукових досліджень присвячених проблемам пов'язаних з ефективністю механізму управління та обслуговування державного боргу України є такі українські дослідники як О. І. Барановський, В.А Андрущенко, Б.Г. Болдирьов, Т.П. Вахненко, Н.В. Зражевська, Я.В. Онищук, О.В. Плотнікова, О.С. Поважний, В.М. Радіонова, Вербицька Г., Кучер Г., Лісовенко В., Кіндрат І., Філоненко К. та інші [1, 2, 3, 5].

Однак, багато питань в цій сфері залишаються невіршеними та, насамперед пошук нових шляхів побудови ефективної системи управління зовнішнім державним боргом, перетворення зовнішніх державних запозичень на інструмент економічного зростання. Існуючі методи управління слабо відображають як комплексний характер цієї проблеми, так і потребують критичної оцінки з урахуванням особливостей економіки України.

Формулювання цілей статті

Метою цієї статті є аналіз динаміки та структури зовнішнього державного боргу України, а також наведення методів управління їм.

Основний матеріал

Глобальна заборгованість – одна з характерних особливостей сучасних національних економік. Сьогодні вже неможливо знайти державу, яка б була спроможна обходитися без зовнішніх запозичень. Використання державою зовнішніх позик зумовлено нестачею власних фінансових ресурсів, необхідних для виконання боргових зобов'язань, покриття дефіциту державного бюджету, фінансування проектів, підтримки національної валюти тощо. За умови ефективного використання залучені ресурси можуть стати позитивним чинником економічного зростання. Проте збільшення заборгованості може призвести до фінансової кризи, порушити макроекономічну

стабільність. Проблема зовнішніх запозичень наразі є дуже актуальною і для України. [9]

Зовнішній держави, що виникли у результаті запозичень на зовнішньому ринку. При цьому держава виконує роль позичальника або гаранта погашення кредитів іншими позичальниками та погашення кредитів іншими позичальниками [1]. Протягом I півріччя 2011 року обсяг валового зовнішнього боргу України збільшився на 6.0 млрд. дол. США (на 5.1%), а за станом на 01.07.2013 р. дорівнює 134,4 млрд. дол. США., що на 10 млрд. більше ніж наприкінці 2011 р. Стосовно відношення боргу до ВВП, у 2013 році борг скоротився до 75,7% порівняно з 76,6% на початок року. (табл. 1, за даними [6]).

Таблиця 1. Динаміка валового зовнішнього боргу України за 7 років (2005 р. – кінець I півріччя 2013 р.)

	Станом на кінець 2005 р.	Станом на кінець 2006 р.	Станом на кінець 2007 р.	Станом на кінець 2008 р.	Станом на кінець 2009 р.	Станом на кінець 2010 р.	Станом на кінець 2011 р.	Станом на кінець 2012	Станом на кінець I півріччя 2013 р.
Сума валового зовнішнього боргу, млрд. дол. США	38,8	54,3	84,5	103,2	104	117,3	123,4	126,2	134,4
Частка від ВВП, %	47,4	51,2	60,2	56,7	88,7	85,7	81,9	76,6	75,7

З таблиці видно, що спостерігається тенденція до зростання зовнішнього державного боргу. Це зумовлено також тим, що саме в березні 2004 року почалося тісне співробітництво України і МВФ. Тоді рада директорів Міжнародного валютного фонду затвердила програму «попереджувачий stand by» для України терміном 12 місяців, згідно з якою країна може звертатися до організації з метою отримання кредиту на суму 605 мільйонів доларів США у разі різкого погіршення платіжного балансу. Програма була спрямована на забезпечення тривалої макроекономічної стабільності та підтримку сталого економічного зростання. І якщо до настання кризи Україні не відчувала необхідності звернення за позикою, то через стрімкий економічний спад уряд країни прийняв рішення звернутися до організації за допомогою.

У кінці жовтня 2008 року МВФ підтвердив готовність виділити Україні кредит на суму 16,5 мільярдів доларів США на 15 років під 4% річних для подолання проблем в економіці. На тій момент умови надання Фондом фінансової підтримки були прийняття Україною низькі заходів економічного характеру, спрямованих на вирівнювання платіжного балансу, збалансування бюджету и підтримки банківського сектора, включаючи прийняття Верховною Радою законодавчого змін, спрямованих на фінансово-економічну стабілізацію. Таким чином, перший

транш кредиту МВФ 10 листопада 2008 р. України отримала перший транш кредиту stand by у розмірі 4,5 млрд. доларів США. Відразу ж після отримання коштів постало питання про подальші грошових перерахувань. Другий транш кредиту МВФ 17 квітня 2009 р. МВФ знову оголосив про готовність виділити Україні другий транш кредиту у розмірі 2, 8 мільярдів доларів США [7]. Тож, у 2009 р. зовнішній державний борг збільшився за рахунок другого та третього (3,3 млрд. дол. США) траншів кредиту МВФ. Протягом першого кварталу 2011 року обсяг України збільшився на 3,1 млрд. доларів (на 2,7%) і станом на 1 квітня 2011 року досяг 120,5 млрд. доларів (84,1% від ВВП). Сукупний зовнішній борг України в першій половині 2011 року підвищився на 6 млрд. доларів. У процентному співвідношенні приріст склав 5,1%. За даними НБУ, розмір валового зовнішнього боргу України на початок другого півріччя дорівнював 123,4 млрд. доларів. Зростання зовнішнього боргу України відбувся внаслідок наступних подій: випуск ОВДП на 2,8 млрд. доларів; розміщення єврооблігацій ряду секторів економіки під держгарантії на 0,7 млрд. доларів; накопичення простроченого боргу та короткострокової заборгованості інших секторів за торговими кредитами на суму 2,9 млрд. доларів [6].

Динаміку валового обсягу зовнішніх зобов'язань України в I півріччі 2011 року хара-

ктеризували: розміщення урядом облігацій зовнішньої державної позики (далі – ОЗДП) на 2.8 млрд. дол. США; випуск під гарантії уряду єврооблігацій інших секторів економіки (на 0.7 млрд. дол. США); накопичення короткострокового боргу інших секторів за торговими кредитами та простроченою заборгованістю (2.9 млрд. дол. США); подальше скорочення зовнішньої заборгованості банківського сектору (0.6 млрд. дол. США). Обсяг короткострокового зовнішнього боргу за залишковим терміном погашення протягом I півріччя збільшився на 3.6 млрд. дол. США та становив 53.5 млрд. дол. США. Рівень його покриття міжнародними резервами на кінець I півріччя залишається на рівні 70%/. [10] (табл. 2, за даними [6]).

З табл. 2 видно, що спостерігається тенденція зростання валового зовнішнього боргу за усіма секторами економіки протягом 2005 – 2013 р. р. Однаково зростає й сума довгострокового та короткострокового боргів, значний збільшення спостерігається після 2009 р. Незважаючи на незначне зменшення частки гарантованого боргу у 2009 р., його обсяги продовжують зростати (порівняно з 2008 р. приріст склав понад 2 млрд. дол. США). В загалі, розмір державного боргу України є невисокий у порівнянні з іншими розвинутими країнами, але темпи його зростання виглядають дійсно небезпечно. Наприклад, до кризи відсоток до ВВП складав менше 10%, а зараз — більше 40%. Якщо не почати знижувати темпи зростання державного боргу, то це надалі може привести до більших проблем в економіці країни [11]. Зокрема це може призвести до падіння життєвого рівня; девальвації національної валюти; зростання на імпорتنі товари (у тому числі на пальне); інфляція; відставання зарплат і соціальних виплат від зростання цін.

Цього року, як прогнозують міжнародні економісти, обсяг держборгу буде тільки рости. При цьому в наступні роки очікується його скорочення. Так, в 2013 р. боргові зобов'язання України зменшилися до 75,5 % ВВП, в 2014 р. прогнозується скорочення до 39,4%, в 2015 р. — 34,6% [2].

Управління державним боргом – одне з пріоритетних завдань фінансової політики держави, важлива умова її фінансової стабільності. Процес управління боргом має декілька етапів залучення коштів, використання коштів, повернення боргу і виплата відсотків. [12]

Можна визначати наступні боргоутворювальні фактори політико-економічного й фінансового характеру, що зумовили виникнення проблеми зовнішньої заборгованості в Україні та активізували зовнішні запозичення:

- незбалансованість державних фінансів ще з часів початку незалежності та хронічний дефіцит поточного рахунку платіжного балансу в останні роки;
- нестабільність грошової одиниці, відсутність ефективної державної політики енергозбе-

реження та надмірна імпортна енергетична залежність;

- неможливість залучення коштів населення у банківський сегмент, значний відтік капіталу за межі України і пов'язана з ними нестача фінансових ресурсів для реалізації соціально-економічних реформ. [13]

У теоретичному та практичному аспектах державне управління державним боргом, як правило, здійснюється в контексті бюджетного процесу, де законом «Про державний бюджет» на відповідний рік встановлюються граничні розміри боргу і державні гарантії його повернення. Мета політики управління боргом – одержати найвищий ефект від фінансування за рахунок запозичених коштів та уникнути макроекономічних труднощів і проблем платіжного балансу в майбутньому. Управління розміщенням запозичених коштів є основним елементом усієї системи управління боргом держави. Тому залучені кошти повинні використовуватися для фінансування зростання виробничих потужностей. При цьому повинно збільшуватися виробництво товарів не лише для внутрішніх потреб, а й на експорт продукції. В той же час залучені боргові ресурси було б доцільно використовувати на нові технології. Якщо цього не буде, то платежі з обслуговування боргу досягнуть неприпустимо високої частки експорту та вітчизняного виробництва. В результаті комерційні кредитори, побоюючись імовірних неплатежів, скорочуватимуть кредитування країни. [14]

У той же час обсяг залучених зовнішніх позик для будь-якої країни визначається двома факторами: по-перше, скільки капіталу країна може поглинути, по-друге, який обсяг боргу вона може обслуговувати без ризику виникнення кризи платежів. При обчисленні цих факторів повинні враховуватись як короткотермінові, так і довготермінові характеристики державного боргу. Тому важливою умовою збереження платоспроможності, довіри кредиторів і пом'якшення умов кредитування є економічне зростання. [15]

Усвідомлення наслідків державної заборгованості є важливою передумовою зваженого управління борговими зобов'язаннями держави, що сприяє стабільності фінансування державного бюджету та стійкості внутрішнього фінансового ринку [16], оскільки необхідність обслуговування державного боргу суттєво впливає на макроекономічний розвиток держави, зокрема на параметри монетарної і фіскальної політики. Тому важлива роль відводиться виваженій борговій політиці.

Важливе значення в системі забезпечення управління державним боргом займає механізм обслуговування державного боргу, оскільки існують деякі розбіжності в трактуванні цього поняття. Міжнародна статистика під час оцінки платоспроможності позичальника державних кредитів тлумачить обслуговування державного боргу як сукупність операцій повернення основного боргу та

сплати відсотків і компенсаційних виплат за борговими зобов'язаннями.

Ефективне управління зовнішнім боргом неможливе без постановки чітких цілей і створення механізму для їх реалізації. Це можна вважати однією з пріоритетних задач економічної політики,

вирішення якої дозволило б зменшити навантаження на бюджет з обслуговування зовнішньої заборгованості і оптимізувати політику залучення нових запозичень [17].

Таблиця 2. Структура зовнішнього боргу України за секторами, строками погашення та фінансовими інструментами (млн. дол. США)

Показники	На 01.01.2005	На 01.01.2006	На 01.01.2007	На 01.01.2008	На 01.01.2009	На 01.01.2010	На 01.01.2011	На 01.01.2012	На 01.01.2013	На 01.07.2013
Валовий зовнішній борг за секторами економіки:	30647	39619	54512	79955	101659	103396	117346	126236	135065	134368
<i>Сектор державного управління*</i>	10058	10506	10924	11884	11959	17806	24982	25874	27333	27092
<i>Органи грошово-кредитного регулювання</i>	1690	1254	880	462	4725	6210	7509	7487	4853	3291
<i>Банки</i>	2662	6112	14089	30949	39471	30861	28119	25198	24553	21261
<i>Інші сектори</i>	15678	20913	26676	33581	41255	43441	50843	60557	72433	73820
<i>Прямі інвестиції: між фірмовий борг</i>	559	834	1943	3079	4249	5078	5893	7120	8893	8904
за початковим строком погашення:										
<i>Довгостроковий борг*</i>	20207	28675	39300	59278	81358	84335	91752	93522	101833	100820
<i>Короткостроковий борг</i>	10440	10944	15212	20677	200301	19061	25594	32714	33232	33548
за інструментами:										
<i>Боргові цінні папери</i>	5786	8111	11515	16536	14755	13117	17200	17714	22702	26158
<i>Кредити</i>	15108	19373	28763	47504	65457	63768	69620	71028	68721	64692
<i>Інструменти грошового ринку</i>	11	24	98	0	0	29	61	441	502	460
<i>Валюта та депозити</i>	871	1765	1791	3503	6293	5271	4015	4739	4135	4316
<i>Торгові кредити</i>	7565	8262	9698	8680	9740	11065	13828	17671	21310	21614
<i>Інші боргові зобов'язання*</i>	747	1250	734	653	1165	5068	6729	7523	8802	8224
<i>Прямі інвестиції: між фірмовий борг</i>	559	834	1943	3079	4249	5078	5858	7120	8893	8904

* У тому числі розподіл Спеціальних прав запозичень, здійснений Міжнародним валютним фондом у III кварталі 2009 року.

Управління державним боргом є одним з елементів макроекономічної політики. Ефективне використання зовнішнього боргу може стати потужним фактором економічного росту, який дасть додаткові фінансові ресурси. Стабільна позиція країни на міжнародному ринку капіталів, своєчасне виконання боргових зобов'язань – усе сприяє зміцненню міжнародного авторитету і забезпечує приплив інвестицій на більш вигідних умовах. Крім того, зростає довіра до її валюти, зміцнюються зовнішньоторговельні зв'язки. З

іншого боку, зовнішній борг може стати серйозним негативним фактором не лише економічного, а й політичного значення. Непомірно високі виплати із державного бюджету по боргах відвертають кошти від фінансування соціальних, економічних, оборонних та інших програм країни.

Основні цілі управління державним боргом в найбільш загальному вигляді можна розділити на декілька груп.

До економічних цілей відносяться, передусім, мінімізація вартості зовнішніх запозичень, які за-

лучаються, покращення умов рефінансування і, або переоформлення заборгованості, зниження загальних витрат по обслуговуванню зовнішнього боргу, підвищення залучених ресурсів. До цієї групи можна також включити бюджетні цілі, такі як загладження нерівномірності податкових надходжень і фінансування поточних бюджетних витрат. В цілому економічні цілі визначаються ступенем обтяженості країни зовнішнім боргом.

Політичні цілі управління зовнішнім боргом полягають у підтримці стабільності функціонування політичної системи.

До соціальних цілей відносяться, перш за все, своєчасне фінансування соціальної стабільності.

Управління розміщенням залучених фінансових ресурсів характеризується як ключовий активний елемент системи управління зовнішнім боргом. Можна виділити три способи можливого використання залучених ресурсів:

- фінансове розміщення тобто фінансування інвестиційних проектів та розвитку економіки. Даний спосіб є найбільш прогресивним видом використання зовнішнього боргу. При цьому надзвичайно важливим є відбір конкурентних високоефективних інвестиційних проектів, які забезпечували б повернення одержаних ресурсів.
- бюджетне використання, при якому за допомогою залучених ресурсів фінансуються поточні бюджетні витрати, в тому числі на обслуговування зовнішньої заборгованості. Даний спосіб є найменш ефективним;
- змішане бюджетно-фінансове розміщення, коли запозичення використовують як на фінансування поточних бюджетних потреб, так і на розвиток економіки в цілому [18].

Роблячи висновки, мінімізація вартості обслуговування державного боргу є стратегічним завданням управління державним боргом, а в більш широкому розумінні – всієї бюджетно-податкової системи. Це завдання погоджується не лише з чисто фінансовими інтересами, але і з потребами стимулювання інвестиційної активності, а також з довгостроковим покращенням добробуту населення, адже економія поточних витрат на обслуговування боргу знижує податковий тягар для майбутніх поколінь [19].

Управління залученням зовнішнього боргу може базуватися як на прямому державному управлінні, так і на побічних методах, які включають державні гарантії і нормативно-адміністративне регулювання залучення негарантованих кредитів приватними фірмами. Проте державне управління зовнішнього боргу, як правило, здійснюється в контексті бюджетного процесу, який визначає граничні розміри зовнішніх державних запозичень і державних гарантій на поточний бюджетний рік [18].

З урахуванням зазначеного, під управлінням державним боргом необхідно розуміти сукупність державних заходів із залучення коштів, їх використання, що пов'язані з випуском та по-

гашенням державних боргових зобов'язань, за допомогою державних цінних паперів визначення ставок процентів та консолідації, встановлення ліміту боргу, підтримання курсу державних цінних паперів.

Висновки

Сьогодні не у кого не виникає сумнівів в тому, що державний борг є органічною складовою фінансових систем переважної більшості країн світу, дієвим інструментом у механізмі макроекономічного регулювання та інструментом реалізації економічної стратегії держави. Тобто метою кожної держави є найефективніше використання своїх фінансових ресурсів, активізація підприємницької діяльності, залучення додаткового капіталу, що є передумовою виникнення державного боргу. Але розв'язання даної проблеми ускладнюється наслідками фінансово-економічної кризи в країні, непослідовної політики уряду щодо ефективного управління та обслуговування державного боргу.

Проблема України – це невміння використовувати залучені кошти, що призводить до зростання державного боргу. Тому величина зовнішнього боргу та вплив його на економіку значною мірою залежить від ефективності механізму управління та обслуговування державного боргу

Таким чином, при управлінні зовнішнім боргом ставляться завдання досягнення оптимальної структури боргу з точки зору вартості та строків погашення облігаційних сертифікатів, а також необхідності дотримання «золотого правила» державних фінансів: збільшення довгострокових позик при скороченні довгострокових позик при скороченні питомої ваги короткострокових позик.

В українській практиці значне поширення отримав найменш ефективний спосіб – нові запозичення спрямовуються на фінансування поточних витрат бюджету, включаючи і обслуговування існуючого зовнішнього боргу.

Отже, ситуація щодо зовнішньої заборгованості України досить складна і неоднозначна. З одного боку, незважаючи на істотне погіршення показників платоспроможності та боргового навантаження на економіку України у 2009 р., за міжнародними стандартами борговий тягар не є загрозливим для економічної безпеки країни. Тобто Україна не перебуває у стані критичної залежності від зовнішнього фінансування, вона спроможна покрити заборгованість валютними доходами від експорту та має потенціал щодо її покриття за рахунок коштів державного бюджету. Однак, для рішення проблеми зростання тиску на державні фінанси необхідно вдосконалювати організаційні засади управління зовнішнім державним боргом та відповідну законодавчо-нормативну базу, а також посилювати вимоги щодо відповідальності позичальників, які отримують кошти під державні гарантії [20].

Список літератури

1. Вербицька Г. Проблеми міжнародної заборгованості на глобальних фінансових ринках / Г. Вербицька // Вісник ТНЕУ. – 2008. - № 3. – С.77-84.
2. Кучер Г.В. Управління державним боргом: Підручник. / Г.В. Кучер — К.: КНТЕУ, 2009. — 342 с.
3. Лісовенко В.В. Реструктуризація зовнішнього боргу України. Досвід подолання проблеми ліквідності 2000-2001 років // Вісник НБУ. – 2000. - № 5. – С. 2-3.
4. Економічна теорія: у 2-х кн. Кн. 1. Макроекономіка: навч. Посібник / За ред. З.Г. Ватаманюка та С.М. Панчишина. – К.: Заповіт, 2003. – 408 с.
5. Філоненко К.М. Зовнішній борг України: аналіз динаміки та структури. // Статистика України. – 2010. – №2. – С. 31-36.
6. Офіційне інтернет-представництво Національного банку України. Платіжний баланс. Архів *[Електронний ресурс]* Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=3626721>
7. МВФ и Украина: полная история кредитных отношений. *[Електронний ресурс]* Режим доступу: <http://delo.ua/wiki/mvf-i-ukraina-istorija-kreditn-110921/>
8. Закон України «Про державний бюджет України на 2009 рік» *[Електронний ресурс]* Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=835-17>
9. *[Електронний ресурс]* Режим доступу: http://www.rusnauka.com/13_NMN_2011/Economics/2_86512.doc.html
10. НБУ: Валовий зовнішній борг України у I півріччі 2011 р. збільшився до 123 млрд дол. *[Електронний ресурс]* Режим доступу: <http://www.rbc.ua/ukr/top/show/nbu-valovoy-vneshniy-dolg-ukrainy-v-i-polugodii-2011-g-uvelichilsya-16092011170400>
11. В.В. Барабанова. Застосування економіко-математичних моделей у прогнозуванні державного боргу// Ефективна економіка - 2012. *[Електронний ресурс]* Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1595>
12. Україна та її кредитори за 3-5 останні роки *[Електронний ресурс]* Режим доступу: http://e-works.com.ua/work/4397_Ukraina_ta_ii_kreditori_za_3_5_ostanni_roki.html
13. О.В. Зибарева, А.В. Джаман. Сучасний стан зовнішньої заборгованості України *[Електронний ресурс]* Режим доступу: http://www.rusnauka.com/17_AND_2010/Economics/68892.doc.htm
14. Коваленко Д.І. Управління державним боргом. *[Електронний ресурс]* Режим доступу: http://mobile.pidruchniki.ws/1385122552625/finansu/upravlinnya_derzhavnim_borgom
15. *[Електронний ресурс]* Режим доступу: <http://uad.exdat.com/docs/index-625838.html?page=7>
16. *[Електронний ресурс]* Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/chem_biol/Agroin/2011_1-3/MNYKH.pdf
17. Костюк Н.П., Бородій Л.Ю., Хитрук Н.С. Особливості управління державним зовнішнім боргом України. *[Електронний ресурс]* Режим доступу: http://www.rusnauka.com/34_NIEK_2010/Pravo/75274.doc.htm
18. Застосування нововведень в управлінні і обслуговуванні державним зовнішнім боргом. *[Електронний ресурс]* Режим доступу: <http://works.doklad.ru/view/drqFSuxXBnk/15.html>
19. Державний бюджет та державний борг в Україні *[Електронний ресурс]* Режим доступу: <http://www.refine.org.ua/pageid-4641-9.html>
20. Бенца Н.В., Туркалевич Т.О. Статистичне дослідження зовнішнього боргу України в 2003-2009 роках. *[Електронний ресурс]* Режим доступу: http://www.rusnauka.com/13_NMN_2011/Economics/2_86512.doc.htm

Надано до редакційної колегії 29.11.2013

Аверихіна Тетяна Володимирівна / Averikhina Tatyana
gradov69@mail.ru

Коломієць Владислава Юріївна / Vladislava Kolomiets'
vladislavochka@inbox.ru

Посилання на статтю / Reference a Journal Article:

Зовнішній борг України: аналіз динаміки і структури, методи управління *[Електронний ресурс]* / Т.В. Аверихіна, В.О. Коломієць // Економіка: реалії часу. Науковий журнал. – 2013. – № 5 (10). – С. 144-149. – Режим доступу до журн.: <http://www.economics.opu.ua/files/archive/2013/n5.html>